

POSTANOWIENIE

Dnia 10 marca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Małgorzaty P.

przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeń Allianz Polska S.A w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 10 marca 2011 r.,

zażalenia powódki na postanowienie w przedmiocie zasądzenia zwrotu kosztów

procesu za obie instancje zawarte w wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 7 października 2010 r.,

- 1) **uchyla zaskarżone postanowienie w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego (tj. co do kwoty 900 zł) i w tym zakresie nie obciąża powódki obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów procesu w drugiej instancji,**
- 2) **odrzuca zażalenie w pozostałym zakresie.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy uwzględniając niemal w całości żądanie powódki Małgorzaty P. zasądził na jej rzecz od pozwanego Towarzystwa Ubezpieczeń Allianz Polska Spółki Akcyjnej w W. dochodzoną kwotę 6 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 18 listopada 2009 r. i kosztami procesu w wysokości 1 217 zł; oddalił powództwo jedynie co do zgłoszonego w szerszym rozmiarze żądania odsetkowego. Powództwo dotyczyło zapłaty reszty zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej – matki powódki.

Po rozpatrzeniu apelacji pozwanego od tego wyroku Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że oddalił powództwo i zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 2 117 zł tytułem kosztów procesu za obie instancje. Jako podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu przyjął art. 98 k.p.c. i wskazał, że powódka przegrała proces w całości, a pozwany poniósł opłatę od apelacji w wysokości 300 zł oraz koszty zastępstwa prawnego w obu instancjach w kwocie 1 817 zł.

Powódka złożyła zażalenie na postanowienie o kosztach procesu za obie instancje i wniosła o jego zmianę przez zwolnienie powódki od tych kosztów przy zastosowaniu zasady słuszności z art. 102 k.p.c.; ewentualnie o uchylenie tego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w zakresie kosztów procesu.

Skarżąca podniosła, że korzystała ze zwolnienia od opłaty od pozwu, co oznacza, iż Sąd Rejonowy ocenił jej sytuację majątkową jako nie pozwalającą na ponoszenie kosztów sądowych bez uszczerbku koniecznego utrzymania siebie i rodziny. Wyjaśniła, że jest bezrobotną bez prawa do zasiłku i ma na utrzymaniu syna. Zwróciła także uwagę na specyficzny charakter roszczenia o zadośćuczynienie, z jakim wystąpiła, którego celem jest zrekompensowanie krzywdy o charakterze niemajątkowym, nie poddającej się mechanicznemu oszacowaniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Orzeczenie o kosztach procesu, zawarte w wyroku Sądu Okręgowego, mimo że zamknięte w jednej kwocie pieniężnej, w istocie zawiera rozstrzygnięcie

o kosztach za dwa różne etapy postępowania. Obejmuje zwrot kosztów zastępstwa procesowego poniesionych przez pozwanego w postępowaniu przed sądem rejonowym oraz kosztów postępowania apelacyjnego (opłata od apelacji i koszty zastępstwa procesowego). Rozróżnienie to ma znaczenie ze względu na wyznaczony w art. 394¹ § 1 i 2 zakres przedmiotowy postanowień, od których przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego. Zaskarżeniu podlegają tylko te koszty procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji (art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Niewątpliwie koszty procesu dotyczące postępowania przed Sądem Rejonowym były przedmiotem rozpoznania przez Sąd Okręgowy. Wprawdzie – z uwagi na wydanie przez Sąd pierwszej instancji orzeczenia korzystnego dla powódki – orzeczenie nakładało obowiązek zwrotu kosztów powódce przez pozwanego, a w drugiej instancji, na skutek zmiany wyroku zgodnie z żądaniem pozwanego i oddaleniem powództwa, Sąd Okręgowy odwrócił kierunek działania obowiązku zwrotu kosztów i zasądził je od powódki na rzecz pozwanego. Nie zmienia to jednak faktu, że koszty postępowania przed sądem pierwszej instancji były przedmiotem rozpoznania z zachowaniem postępowania dwuinstancyjnego i nie mogą być przedmiotem zaskarżenia do Sądu Najwyższego, wobec czego w tym zakresie zażalenie powódki podlegało odrzuceniu na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 373 k.p.c. w zw. z art. 370 k.p.c.

Merytorycznemu rozpoznaniu podlega zatem jedynie problem istnienia podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c. (w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.) przy orzekaniu przez Sąd Okręgowy o kosztach postępowania apelacyjnego.

Artykuł 102 k.p.c. realizujący zasadę słuszności umożliwia odstępnie od obciążenia kosztami strony, która przegrała proces, jeżeli zachodzi „wypadek szczególnie uzasadniony”. Użyta klauzula pozostawia suwerennej ocenie sądu ustalenie, czy w sprawie zachodzą okoliczności pozwalające na uwolnienie strony od obowiązku zwrotu przeciwnikowi części, a nawet całości poniesionych przez niego kosztów procesu, jednakże przeprowadzona ocena nie może być dowolna. W orzecznictwie wyjaśniono już, że samo korzystanie przez stronę ze zwolnienia od kosztów sądowych nie uzasadnia zastosowania art. 102 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 11 lutego 2010 r., I CZ 112/09, nie publ.

poza bazą elektroniczną Lex, nr 564753). Taki wniosek wysnuć można z treści art. 108 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst Dz.U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm.). Wymóg wystąpienia szczególnie uzasadnionego wypadku wyklucza automatyzm stosowania art. 102 k.p.c., jednakże sytuacja materialna i życiowa strony może stanowić przesłankę uwzględnianą przy badaniu podstaw do szczególnego potraktowania strony przegrywającej. Z oświadczeń majątkowych powódki i ustaleń Sądów obydwu instancji wynika, że po śmierci matki położenie powódki uległo znacznemu pogorszeniu, z uwagi na utratę dochodów uzyskiwanych wcześniej przez zmarłą i przeznaczanych na wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego. Powódka jest bezrobotna, nie ma własnych dochodów, utrzymuje syna, jest poważnie zadłużona z tytułu opłat za mieszkanie. Przeżyła dotkliwą tragedię osobistą, jaką stanowiła śmierć matki. Istotne jest także, że roszczenie dochodzone przez powódkę jest trudne do jednoznacznego wyliczenia i żądania powódki, bynajmniej nie rażąco wygórowane, w jej subiektywnym przekonaniu mogły być uzasadnione. Wszystkie te elementy łącznie przemawiają za potraktowaniem okoliczności występujących w sprawie jako wypadku, o którym mowa w art. 102 k.p.c. i zastosowaniem tego przepisu do kosztów postępowania apelacyjnego.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie w części dotyczącej kosztów postępowania apelacyjnego i nie obciążył powódki kosztami poniesionymi w tym postępowaniu przez pozwanego (art. 397 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398¹⁶ k.p.c.).